

РОЗДІЛ 2
ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА: ТЕКСТ, КОНТЕКСТ,
ІНТЕРТЕКСТ

ОБРАЗ «КНИГИ, ЯКА ОЖИВАЄ» В СУЧАСНІЙ ДИТЯЧІЙ
ЛІТЕРАТУРІ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ КОРНЕЛІЇ ФУНКЕ
«ЧОРНИЛЬНЕ СЕРЦЕ»
І МАРИНИ ПАВЛЕНКО «РУСАЛОНЬКА ІЗ 7-Б»)

Інна БОГОНОС

*здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету філології та журналістики
Волинського національного університету імені Лесі Українки*

Науковий керівник:

Жанна БОРТНІК

*докторка філологічних наук,
професорка кафедри теорії літератури та зарубіжної літератури
Волинського національного університету імені Лесі Українки. м. Луцьк*

Під час дослідження шляху героя у творах для дітей та юнацтва за основу аналізу було взято модель мономіфу («подорожі героя»), розроблену Дж. Кемпбеллом. Американський історик і мислитель, аналізуючи фольклор, міфи та казки народів світу крізь призму психоаналізу, дійшов висновку, що в основі найрізноманітніших історій лежить один «вічний сюжет» із чіткими стадіями та етапами подорожі героя. Так Дж. Кемпбелл увів поняття «мономіфу» й описав його структуру у своїй монографії «Тисячолікий герой» [3]. Саме через призму цієї моделі було досліджено не лише шлях героя, а й образ «книги, яка оживає» в художньому творі. Адаже розповідаючи історії персонажів, автори можуть перетворювати книгу не просто на один із образів твору, а на повноцінного його героя. Відповідно до етапів мономіфу було простежено функцію книги в сюжеті, її вплив на моральний ріст персонажа і розвиток оповіді.

Структура мономіфу охоплює три основні стадії: виправу, ініціацію та повернення [3]. Кожна з них містить окремі етапи, які відображають процес внутрішньої трансформації героя під час його шляху. На стадії виправи книга часто стає поштовхом до змін або джерелом внутрішнього конфлікту. Зокрема, у романі Р. Бредбері «451

градус за Фаренгейтом» книга пробуджує сумніви головного героя щодо правильності законів світу, за якими він жив: *«Учора я думав про всі свої змарновані десять років. А ще думав про книжки. І вперше зрозумів, що за кожною стоїть людина. Людина плекала свої думки. Потім витрачала хтозна-скільки часу, аби їх викласти на папері. А мені це досі й на думку не спадало.»* [2, с. 65]. Також книга здатна виконувати функцію наставника або духовного орієнтира. Це простежується в історіях М. де Сервантеса та Е. Портер, де книга стає для героїв джерелом моральної підтримки та сили. Під час подолання першого порогу книга здатна виступати порталом між світами. Це яскраво представлено у творах М. Енде та К. Функе, де читання відкриває героєві шлях із реального світу до книжного і навпаки. На наступній стадії ініціації на героя чекає період випробувань та здобуття духовних цінностей, і книга може виконувати як позитивну, так і негативну роль. На прикладі творів М. Твена, М. Стельмаха, Дж. Роулінг та М. Енде та ін. можна побачити, що книга здатна давати героєві підтримку, допомагати у самоствердженні, та іноді ставати перешкодою на шляху повернення до звичного життя. На завершальній стадії повернення мономіфу є важливим результатом впливу образу книги на персонажів та сюжет історії, адже герой, який вміє бути вдячний книзі та балансувати між світами, здатен володіти всіма здобутими знаннями. У більшості сюжетів згаданих авторів — про Тома Сойєра, Бастіана, Гаррі Поттера — герой поєднує світ фантазії та реальності, здатний жити між ними. Це фінальний етап, в якому книга символізує досягнення внутрішньої свободи, досвіду та дорослішання.

Продовжуючи дослідження образу книги в художніх творах для дітей, було акцентовано увагу на двох сюжетах зі сучасної української та зарубіжної літератури. Цікавим способом реалізації образу книги в дитячій літературі є її здатність буквально впливати на реальність. Зокрема, у романі німецької письменниці К. Функе «Чорнильне серце» книга перестає бути лише предметом читання і набуває особливої сили – реального переходу між світами. У цьому творі важливу роль відіграє читання вголос, яке стає інструментом для занурення в інший світ. Основний конфлікт роману пов'язаний із даром одного з головних персонажів Мо — здатністю оживляти текст під час читання вголос. Саме через цей дар із книги з'являються персонажі, а дружина Мо потрапляє до художнього світу: *«Книжка лежала розгорнута на килимі... Самої її ніде не було»* [6, с. 156]. У цьому творі образ книги впливає по-своєму на кожного з персонажів: для Мо це є способом усвідомлення власної відповідальності, для його дочки Меггі - це засіб

внутрішнього дорослішання: героїня відкриває силу слова, вчиться діяти самостійно та проходить шлях духовного становлення. Водночас для персонажів з книжного світу, як от для злодія Каприкорна, книга стає інструментом влади та контролю. Він прагне підкорити її силу й використовувати у власних інтересах. Таким чином книга виявляє справжню сутність героя та виконує функцію своєрідного морального судді.

Інший варіант реалізації образу «оживленої книги» простежується у повісті української письменниці М. Павленко «Русалонька із 7-В». У ній книга активно впливає на внутрішній світ та вчинки героїні Софійки. Особливе значення для дівчинки має казка «Русалонька» Г. К. Андерсена, яка стає для неї життєвим орієнтиром (1). Авторка свідомо створює інтертекстуальний зв'язок між двома творами, підкреслюючи подібність внутрішнього шляху Софійки до шляху Русалоньки. Героїня співпереживає персонажці Г. К. Андерсена, переносить її переживання на власний життєвий досвід і сприймає книгу як моральний дороговказ: *«Певно, Русалонька так само усамітнювалась і очікувала принца!»* [4, с. 194]. Також, озглядаючи казку Г. К. Андерсена «Русалонька» крізь призму концепції трьох світів, окресленої В. Рафєєнком, можна простежити подібну модель світотворення у творі М. Павленко. Якщо для Русалоньки ці світи є океанічним, земним і повітряним, то у Софійки вони трансформовані у теперішнє, минуле та майбутнє (7). Тут відбувається її внутрішня трансформація, що відповідає фінальному етапу шляху Русалоньки — переходу до вищого рівня зрілості, відповідальності.

Отже, дослідження показало, що образ книги в сучасній дитячій літературі є багатофункціональним. Книга може бути покликом до мандрів, духовним наставником, порталом між світами, випробуванням або засобом внутрішнього перетворення героя. У творах К. Функе та М. Павленко книга виходить за межі традиційного образу предмета читання і стає важливим елементом побудови сюжету, який визначає розвиток персонажів та їхній шлях у структурі мономіфу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андерсен Г. К. *Казки* / пер. з нім. О. Іваненка. Київ : Видавництво Україна, 1999. 327 с.
2. Бредбері Р. *451° за Фаренгейтом* : повість / пер. з англ. Є. Крижевича. Тернопіль : Видавництво Богдан, 2024. 208 с.
3. Кемпбелл Дж. *Тисячолікий герой* / пер. з англ. О. Мокровольського. Львів : Видавництво Terra Incognita, 2025. 416 с.

4. Павленко М.. *Русалонька із 7-В, або Прокляття роду Кулаківських* : повість-казка. Кн. 1. Вінниця : ФОП Кузьмін Андрій Вячеславович, 2024. 240 с.
5. Сервантес М. де. *Премудрий гідальго Дон Кіхот з Ламанчі* : роман : у 2 ч. Ч. 1 / пер. з ісп. М. Лукаша. Харків : Фоліо, 2021. 507 с.
6. Функе К. *Чорнильне серце* : роман. Кн. 1 / пер. з нім. О. Логвиненко. Київ : Видавництво РМ, 2025. 568 с.
7. https://youtu.be/Lc_wjxc-gZA?si=yHuWkf_lwc9KMn4W
8. <https://youtu.be/dx8MeO4ZMFI?si=Ou3dhBAbiaaZrbfd>